

ИМОВИНСКИ СПОРОВИ ПО ОСНОВУ РАДА У БРАЧНОЈ И ВАНБРАЧНОЈ ЗАЈЕДНИЦИ

Одмах по доношењу Основног закона о браку, упоредо с тужбама за развод брака, почела је да се јавља и дотле неуобичајена врста спорова са захтевом једног од брачних другова, по правилу жене, да се на основу чланова 67 и 10 Основног закона о браку подели радом брачних другова у току брака стечена имовина. Тој врсти имовинског спора придружују се обично и други захтеви који имају свој основ у материјалним последицама закључења брака, његовог трајања и престанка. Готово редовно долази до кумулације тужбених захтева за издржавање, за повраћај мираза, ствари девојачке спреме, предају добијених и датих поклона, поделу заједнички добијених поклона, а код брачних другова са села још и за поделу исхране као посебног вида деобе заједнички стеченог дела приноса од пољопривредног рада који је намењен непосредној потрошњи од стране чланова породице. Та кумулација тужби иде и даље, у правцу кумулирања већег броја спорних предмета по свакој од тужби тако да, у целини узев, суд у истој парници има истовремено да расправља о непокретностима и зградама, пољопривредном живом и мртвом инвентару, кућњем намештају, а и о безначајним предметима свакодневне употребе. Ако се томе дода још и нетрпељивост коју странке уносе у парничење услед личних односа који су предмет бракоразводног спора, због чега су ретка поравнања а честа цепидлачења (у једном случају на крају списка спорних ствари тражена је подела пет јорганских дугмета и домаћег пса), онда је лако замислити какве све тешкоће настају приликом регулисања ове врсте правних односа од стране суда. Те тешкоће почињу већ питањем процедуре и управљања парницом а завршавају се врло сложеним решењима по питању правилне примене материјалног закона.

Оно што у тој врсти спорова иницираних разводом брака привлачи нашу пажњу јесу тужбе за утврђивање права на оно што су супрузи стекли радом у току брака. Такве тужбе у даљем развоју наше јудикатуре на подручју имовинских права повукле су за собом и друге спорове на основу односа до којих долази између лица која нису никада била у браку, а привређивала су радом у живот-ној заједници, породичној или фактичкој. Пред суд све чешиће стижу захтеви да се по основу обављеног рада живљењем у заједници регулише цео низ односа. Такви захтеви некад су управљени на заједничку тековину, некад на неправедно богаћење туђим радом без тековинског ефекта, а на истом плану, чак и без постојања животне заједнице, понекад се заснивају и тужбе за раскид уговора (напр. о издржавању и наслеђивању) код којих је један од уговарајућих

страна пружила рад или личне услуге, па сад тражи накнаду тога рада од друге стране која се тиме користила. На раду ван радних односа који су регулисани уговором о раду или иначе радним правом, заснива се данас знатан број имовинских спорова код судова иако то ширем кругу правника ван судске праксе није познато, јер у стручним часописима практичног смера није овој проблематици поклоњена довољна пажња а у нашим новим теориским радовима ње такорећи и нема.

Узалудно би било покушавати да се у просторним могућностима овог часописа изнесе та проблематика у својој укупности. Оно што је, међутим, могуће то је да се у основним линијама прикаже развој судске праксе и ширење идеје заштите рада у нашем правном систему и ван ужих оквира радног права које регулише радне односе.

Иако младо, наше право током свога десетогодишњег постојања развило је у безброј праваца социјалистичке поставке друштвеног уређења. Међу тим поставкама рад и његово обезбеђење од експлоатације загарантован је чак и у тако блиском и присном односу какав постоји између брачних другова. Уређујући заједницу живота мушараца и жене Основни закон о браку још 1946, у склопу свих односа који из брака произилазе, решио је и питање стицања до кога долази радом у току брака и то решио га је тако да стечена имовина буде заједничка. Колики је удео сваког брачног друга одређују супружници споразумно, а у случају спора тај удео одређује суд према доприносу који је у стицању пружио сваки од брачних другова својим радом. На тај начин у браку као животној заједници загарантовани су сваком брачном другу плодови његовог рада у заједничком стицању на принципу: сваком према његовом раду.

Прве тешкоће које су се у односу на овакав јасан принцип одмах у пракси појавиле односиле су се на чисто фактичка питања утврђивања доприноса сваког од брачних другова према процени свих околности под којима је рад извршен, од којих су неке изречено побројане у члану 10 Основног закона о браку, а све остале широко постављене захтевом да се води рачуна и о сваком другом облику рада и сарадње који су довели до стицања. Пошто на селу брак још увек задржава нека стара обележја и жена долази у кућу и на имање свога мужа, у спору насталом око тога шта је стечено у току брака, муж редовно истиче да је до тековине дошло благодарећи приходу од његове сопствене имовине. Понегде и жена уноси у домаћинство непокретности као свој мираз па тражи да се и према тој околности одмери њен удео у тековини. Насупрот старим правилима о тековини — приновку у породичним задругама која су била више практична него правична, и која при деоби приновка нису узимала у обзир колики је удео појединих задругара у задружној старини, већ су приновак делила на раван део на све задругаре старије од 15 година без обзира чак и на стварно залагање у раду по ономе да је свеједно „а косио, а воду носио“, —

наши судови, без изузетка, прихватили су да се удео има да одмери и према посебној имовини коју брачни другови имају. Међутим, у пракси се овој околности не даје свуда исти значај при процени удела. Поједини судови преко вештака утврђују просечан принос овакве имовине као „материјалне базе брачне заједнице“ и половину тог приноса аналогно наполици урачунавају искључиво у удео брачног друга који је сопственик те имовине. Други опет узимају вредност посебне имовине у целини и према њој опредељују непосредно и удео брачних другова у заједничкој тековини.

Но све то као претежно питање утврђивања факата не би било од значаја за ствар коју разматрамо, да нас још и постојање сопствене имовине брачних другова готово редовно код бракова земљорадника не доводи на проблем: какво право треба признати поједином брачном другу онда када је тековина настала у смеши са сопственом имовином брачних другова. Заједничка имовина може да се састоји из ствари и права. Нема посебних тешкоћа ако треба утврдити удео у имовини кад су ствар или право које је предмет спора у целини прибављени у току брака. Али заједничка кућа може да буде подигнута у току брака или тада само довршена на земљишту мужа, каменом из темеља његове старе куће и дрвеном грађом из његовог забрана, циглом вађеном на миразном добру жене али печеном дрвима опет из забрана мужа, озидана је радном снагом која је плаћена из постигнутог приноса имања у чијој су обради учествовала оба супруга из кога су купљени цреп и цигла. Увећање вредности имовине може да настане тако што је од безвредног парлога који је власништво мужа створен виноград, воћњак или башта или што су уопште извршене побољшице које повећавају земљишну ренту. Побољшица може да буде и код покретности као и код увећања сточног фонда. Могућа је и отплата хипотекарног дуга који је постојао на сопственој имовини једног од брачних другова. Укратко, доприносом од рада који уноси један од брачних другова, може да се повећава вредност — а то је управо чест случај — сопствене имовине која припада другом брачном другу као његово стварно право. Стиче ли у таквом случају онај први брачни друг удео у стварном праву или му припада само тражбено право? Може се рећи да и у таквим случајевима решење зависи опет од фактичких питања која су од утицаја на примену правила *superfices solo cedit* и отступања од тог правила као и на примену правила о смеши (по аналогiji), али при свем том остаје ипак нерашчистићено правно питање суштине и природе права заједничке имовине која чак ни код ствари стечених у целини од оба брачна друга није исто што и сувласништво.

Остављајући на страну ова питања у целом комплексу заједничког стицања у браку која несумњиво заслужују да буду посебно размотрана али која нас засад отстрањује од правца у коме испитујемо заштиту рада ван радног права, враћамо се на принцип изражен у члану 10 Основног закона о браку према коме се у брачној заједници стиче сразмерно уложеном раду. Кад су једном су-

дови на овом принципу позитивног права почели да решавају тековине у брачној заједници, први корак у ширењу те заштите рада претставља примена тога принципа и на чланове породичне заједнице ван крвног сродства, а који се не налазе у брачном односу са старешином домаћинства. И ту се развој кретао у земљорадничким породичним заједницама, и то прво тамо где женидбом сина у кућу долази снаха као брачни друг тога члана породице, али у исто време и као радна снага домаћинства. Иста је ствар и кад се доводи у кућу брачни друг кћери тзв. „домазет“ или „прижењен“, иако су такви случајеви много ређи. Привређивање таквог члана породице доприноси у таквом случају свекру као старешини домаћинства. Тужбе које су подизане по том основу упоредо с бракоразводном тужбом али не према брачном другом који није власник стеченог, већ према његовом оцу као старешини домаћинства које се користило том радном снагом, судови су без колебања прихватили и решавали методски на исти начин као да је у питању спор по члану 10 Основног закона о браку. Даље од истог метода утврђивања вредности доприноса није се могло ићи. Имовина која је под тим условима стечена није заједничка имовина свих чланова породице који су доприносили радом, као што је то код брачне тековине по сили закона. Судови су узели да ту може да буде речи само о неправедном богаћењу за колико у тој тековини постоји допринос од радне снаге и да се има признати накнада вредности тога рада као тражено право.

На тај начин оваквим решењем и без признања заједнице у имовини онемогућена је експлоатација туђег рада у породичном кругу кроз институт неправедног богаћења. Но кад се једном дошло на терен неправедног богаћења, гаранција о којој је реч ширила се даље и на случајеве кад није било никакве тековине али је зато радом снахе имовина одржана или је у ма којем виду домаћинство имало користи од тога рада. Отпор који је пружала тужена страна у споровима о тековини и који је био привидно успешан уколико се тврдило да снаха „није дошла у кућу да буде ортак“ и да због тога не може да има удела у самој стеченој ствари или праву, него само право на накнаду свога рада по одбитку трошкова egzистенције и осталих користи које је већ добила од домаћинства — такав отпор довео је до последице да се рад снахе запази као реална вредност која постоји и кад није довела до стицања. Тиме је у исти мах идеја гаранције радног доприноса оваквог члана породице у свом развоју добила коначан облик и садржину.

Може да изгледа на први поглед да та гаранција чак премаша ону коју имају брачни другови, јер брачни друг не може да поставља никакве захтеве по основу свога рада у току брака ако нема заједничког стицања. Ствар тако не стоји ако се има у виду међусобна обавеза издржавања брачних другова из члана 13 Основног закона о браку у току брака и право на издржавање некривог

брачног друга у случају престанка брачне заједнице по члану 70 истог закона а изнад свега право наслеђа, што све снаха према свекру нема.

Следећа развојна фаза обележена је појавом тужби из оне врсте фактичке животне заједнице ван брака и породице познате под називом дивљег брака или конкубината. Код ових тужби, међутим, судови спрва нису уочавали могућност експлоатације туђег рада можда управо због тога што је развој онемогућења такве експлоатације почео од брачне заједнице као законом заштићене основе породице. Заједничко стицање у браку сматрало се у почетку привилегијом брачних другова и право које се као право на ствар не признаје чак ни осталим члановима породице. Захтеви признања заједничког стицања у ванбрачним заједницама морали су одиста под таквим околностима изгледати директно супротни заштити брака. Судови у прво време нису разумели суштину проблема. У ванбрачној заједници видео се само законом недозвољен однос какав се чак има да сузбија од стране органа државне управе, а све материјалне последице таквог односа па и фактичко привређивање и уношење рада у заједницу, оглашаване су за ванправне јер да из ванбрачног односа као неморалног и законом забрањеног не могу настати никаква права. На истим разлозима одбијане су такве тужбе кад би их, прећуткујући постојање ванбрачних односа, тужилачка страна подизала по основу неправедног богаћења радом у животној заједници; тужена страна била је увек довољно окретна да таквом захтеву приговори позивајући се — с цинизмом који судови нису запазили — на „право“ стање ствари и неморалност самог односа.

Али, истим путем који смо приказали напред у широј породици пробијала се идеја заштите рада и код ванбрачних заједница. У наследној заосталости нашег села нису ретки случајеви „удаје“ којом се ради доцнијег закључења брака ступа прво у ванбрачни однос, по коме обичају жена долази у домаћинство и привредно газдинство родитеља будућег мужа да би га заменила као радна снага за време док он служи војну обавезу. Неморалност односа који је заснован у оваквој заједници не може се разумно да прихвати као разлог због кога би се одбио захтев да се таквој жени, кад се намерава брак по отслужењу војне обавезе не оствари, не призна иста накнада као и снахи која је закључила брак. Па ипак и код оваких спорова код којих као да се може прстима да дирне основаност захтева, један део наших судова до недавно је одбијао тужбе с образложењем да тужитељица није била у радном односу, а да из ванбрачног односа као неморалног и законом забрањеног не могу настати никаква права, па ни право тужитељице на наплату за рад који је она обављала на имању тужених које за то време није увећано. (Пресуда Окружног суда у Карловцу Г 17/53 од 15 априла 1953 и Врховног суда НР Хрватске Гж 582/53 од 13 јула 1953).

Тешко је наћи бољи пример с колико тешкоћа продиру нова правна схватања не онде где су у питању стари принципи које је револуција оборила, већ управо тамо где насупрот новим схватањима стоје друштвени и правни институти који су се задржали и даље, али је под новим условима измењен њихов потенцијали домет. Неморалност ванбрачне заједнице није ништа друго него последица заштите брака као законом уређене заједнице мушкарца и жене која је, као основа породице, под заштитом државе (чл. 1 и 2 Основног закона о браку). Отуда склапање и одржавање ванбрачне заједнице противно је закону, а у супротности је са законом и с добрим обичајима и сваки уговор закључен у сврху образовања и одржавања ванбрачне заједнице. Било би противно закону да се мушкарцу и жени који су у ванбрачној заједници, на основу такве заједнице, признају права и дужности који по прописима Основног закона о браку настају у браку и који су — са становишта закона — атрибути само брачних односа (верност, заједничко име и становање, споразумно вођење домаћинства). Са тих разлога постојања ванбрачне заједнице не даје права једном ванбрачном другу да од другог захтева издржавање нити да захтева да учествује у наслеђу заоставшћине другог ванбрачног друга. Укратко, ванбрачна заједница, ма у којој мери на себи носила фактичка обележја заједнице брачних другова, не може да буде правни основ за стицање права.

Општи принцип да из неморалног и законом забрањеног односа не могу настати права која су последица законом одређеног и заштићеног односа, у овим границама, има и овде своју пуну вредност. Међутим, из постојања ванбрачне заједнице настају и имовинскоправни односи. Одривање сваке заштите имовинским интересима у ванбрачној заједници значило би повлађивање бесправног присвајања имовине и бесплатног искоришћавања радне снаге ванбрачног друга. Заштита имовинских права брачних другова не заснива се на закључењу брака. Закључење брака није разлог због кога се заштићују имовинска права брачних другова, па ни непостојање брака није разлог за одбијање такве заштите. И ванбрачни друг има право да тражи заштиту својих својинских и других имовинских права као и сваки други грађанин. Као што постојање брака само за себе не чини да брачни другови стичу имовинска права тако и непостојање брака не чини да ванбрачни другови губе та права.

Ова очигледна истина није могла да продре у судску праксу пре но што је Савезни врховни суд у својој општој седници од 4 марта 1954, размотривши питање свих спорова у вези с ванбрачним заједницама, није указао судовима, поред осталог, и на горе наведене аргументе које треба имати у виду приликом решавања спорова о радном доприносу ванбрачног друга. „Неправилно је гледиште“ — цитирамо Упутство донето на тој седници — „да овакве захтеве треба одбити као неосноване само зато, што је рад извршен у току ванбрачне заједнице живота и у вези с њим. Накнада вредности рада није остваривање користи од самог постојања ванбрачне заједнице и зато не противуречи принципу заштите брака...

Али, неправилно је и гледиште да ванбрачном другу припада право на вредност уложеног рада као да је између ванбрачних другова закључен уговор о раду. Овакво гледиште не одговара ни вољи странака које ступајући у ванбрачну заједницу не закључују уговор о раду. Споразум ванбрачних другова да образују заједницу живота и рада сличну браку и постојање овакве заједнице живота и рада може се узети само као израз воље ванбрачних другова да у заједници раде на заједничку корист. Доследно томе један ванбрачни друг може тражити вредност свога рада уложеног у пословима домаћинства и привредног газдинства другог, ако је тим радом приновљено и унапређено имање другог ванбрачног друга и у сразмери у којој је својим радом допринео да настане ова корист... ванбрачни друг често се пожртвовано залаже ради личних потреба члансва домаћинства (подизање, неговање и чување деце, неговање у болести и слично) и у другим пословима домаћинства и привредног газдинства, а тиме није ни увећана ни унапређена имовина другог ванбрачног друга. У таквом случају суд може досудити примерну накнаду, узевши у оцену трајање ванбрачне заједнице, врсту количину и значај уложеног рада, имовинске и породичне прилике једне и друге стране и слично... Има примера у пракси да ванбрачни друг, према коме је управљена тужба са имовинско-правним захтевима о коме је (напред) реч нема властите имовине, јер живи и привређује у породици и на имању свога родитеља. У таквом случају тужба се може управити и против родитеља-старејшине домаћинства и власника привредног газдинства. Овај је правно обавезан као и сам ванбрачни друг уколико према њему постоје изложени услови под којима је ванбрачни друг правно обавезан.“

Као што се види у Упутству су дата по суштини иста решења с којима смо се већ раније упознали у широј породици у спору око снахе против свекра, а не она која су постављена Основним законом о браку. Из Упутства се види и то да су поједини судови већ досуђивали накнаду за рад ванбрачног друга иако на погрешној аналогiji уговора о раду, а и пре Упутства јављају се судске одлуке с рашчињеним ставом према таквој накнади. Тако код Врховног суда Народне Републике Србије (пресуда Гж 776/52 од 6 децембра 1952 објављена под бр. 212 *Збирке одлука врховних судова*, Београд 1954) још 1952 наилазимо на у свему правилно становиште да „У погледу стечене имовине током ванбрачног живота, ванбрачна жена која је имала удела у стицању имовине на име свог ванбрачног мужа, а и обратно, има тражено право“. Од оваквог правила, међутим, Врховни Суд Народне Републике Србије у истој одлуци отступа када су у питању ствари стечене за заједничку личну употребу и налази да се „за те ствари претпоставља да су стечене на раван део за ванбрачну жену и ванбрачног мужа и на њима имају обоје стварно право“.

У тражењу нових решења често долази до оваквих погрешних отступања од основно правилне поставке. Признајући у на-

челу ванбрачном другу право на заштиту његовог рада. Врховни суд Народне Републике Србије је код ванбрачних односа отишао даље него законодавац у члану 10 Основног закона о браку код брачне заједнице. Основни смисао тог члана, како смо га ми схватили, јесте заштита рада једног брачног друга од експлоатације другог брачног друга, заштита која је пружена гаранцијом да ће у случају спора удео у заједничкој имовини стеченој радом бити одређен према доприносу у раду, дакле, насупрот претпоставци да је таква имовина прибављена заједнички на равне делове. Нема никаквог разлога да се оваква претпоставка усвоји за ствари заједничке личне употребе, а још мање да се ванбрачном другу ту признају већа права него брачном. Колико је таква претпоставка директно супротна циљу онемогућења експлоатације туђег рада најбоље можемо да уочимо ако имамо у виду да су баш стицања ове врсте најчешћа у градским и брачним и ванбрачним заједницама, да она могу имати врло велику вредност (луксузан намештај, ћилими, радио апарат, порцеланско посуђе, фрижидер, итд.) и да ће онај друг који мање доприноси својим радом или нимало, ако жели експлоатацију, стицање, и оријентисати се редовно на прибављање ствари те врсте.

После овако расветљеног питања на најсложенијем и најосетљивијем месту стицања радом у ванбрачној заједници непотребно је да ближе прикажемо разлоге на којима се заснива признање накнаде за уложени рад код оних уговора који су сматрани недопуштеним. Код раскида уговора о наслеђивању, код којих је један од уговорника, — уговорни наследник — имао да издржава доживотно другог уговорника обрадом његовог имања и пружањем личних услуга кад је уговорена и заједница живота, судови су признавали накнаду за дотле уложени рад узимајући у обзир све околности појединог случаја, методски дакле исто као и да је реч о брачној тековини из члана 10 Основног закона о браку, а материјалноправно заснивали су основаност таквих захтева на неправедном богаћењу. Истоветно су третирали и раскиди уговора по којима је малолетно женско дете долазило на имање другог уговорника да ту одрасте и ради све донде док не стигне за удају те да том приликом добије спремину и удомљење, било изрично одређену било „по обичају“. Природу таквих уговора, а и других њима сличних, могли би да разматрамо у више праваца, али за задатак који смо поставили довољно је да утврдимо да је и у тим случајевима по принципу заштите од експлоатације уложени рад преношен у еквивалентну новчану вредност накнаде као тражбеног права (1).

---

(1) Иста мисао да рад претставља реалну вредност јавља се и у споровима где се од старешине домаћинства који на имању држи члана породице, обично сина, који ту привређује, тражи да одговара за утврђене обавезе таквог члана породице на периодична давања као што је издржавање или за обавезе неке друге врсте. Но у таквим споровима, потребно је напоменути, није у питању заштита од експлоатације рада већ заштита поверилаца од несавесних дужника.

Тиме би покушај који смо учинили да прикажемо досадашњи развој идеје заштите рада ван радних односа каква се јавља у имовинским споровима био завршен. Тај покушај остао би непотпун ако не бисмо указали и на перспективу исте развојне линије у будућности која се указује у одредбама Закона о наслеђивању. Поред афирмације већ углавном устаљене праксе по уговорима о издржавању у члану 125 и 127 Закона о наслеђивању, нова се проблематика јавља код члана 37 тога закона који има у виду стицање у породичној заједници и који гарантује потомцима оставиоцевим који су живели с њим у заједници и својим трудом, зарадом или иначе помагали му у привређивању, да њихов допринос у повећању вредности оставиоцеве имовине не уђе у заоставштину. Такви потомци имају право да захтевају да им се из заоставштине издвоји део који одговара њиховом доприносу и да се он не узима у рачун при израчунавању нужног дела као и да се не урачуна наследнику и његов наследни део. Идеја заштите рада стигла је најзад у позитивном праву и до породичних односа крвног сродства.

На овој законској одредби подизаће се ускоро тужбе у вези с оставинским расправама. Већ сада може да се назре проблематика те врсте спорова: правна природа ове тужбе, застаревање ове тужбе и друга питања правне технике. Оно што превазилази ту технику и што у оквиру овог рада хоћемо посебно да подвучемо, то је прогресивност овог института као логичног продужења процеса који је отпочео још 1946 чланом 10 Основног закона о браку. Овај нови институт нашег позитивног права делује негирајући застарело схватање да деца привређују за свога родитеља. И ту долази до пуног изражаја принцип онемогућења експлоатације рада, овде тако што се обезбеђује да плодови рада једног од оставиоцевих потомака у току расправе заоставштине претка не припадну другим наследницима. Али упоредо с тим принципом, потребно је већ сад да се укаже на узајамне дужности у породици. Из њих произилази да што један члан породице који живи у породичној заједници привређује, привређује у корист своју и свих у заједници. Овај принцип не јавља се код захтева издвајања доприноса према тестаменталном наследнику и наследнику-потомку који није привређивао у заједници са оставиоцем. Али према оним наследницима-потомцима који су живели у заједници, а нису или су у мањој мери привређивали, сматрамо да се примена члана 37 Закона о наслеђивању има да искључи. Таквим решењем принцип: сваком према његовом раду, неће бити повређен, јер колико оставиоцев потомак према осталим потомцима без доприноса или с мањим доприносом губи за толико прима компензацију у свима оним преимућствима које пружа живот у породици. Без тога развијао би се у кругу породице, нарочито шире породице, нездрав комплекс међусобних односа *inter vivos* који је све друго само не стаза која води из породице у социјализам. У сваком случају пракса ће морати да нађе начин да величину доприноса утврђује према уза-

јамним правима и дужностима у породици у којој породично имање и рад свакога служи као база за подизање, васпитање, одржавање и привредну делатност сваког појединог члана.

Примена члана 37 Закона о наслеђивању по методу утврђивања доприноса у увећању имовине оставиоцехе биће без сумње слична утврђивању доприноса по члану 10 Основног закона о браку. Издвајања тако утврђеног доприноса отвориће међутим нова питања правне природе тог захтева, у првом реду питање да ли оставиоцев потомак може да тражи удео у одређеној ствари и физичко одвајање тог свог дела или само вредност свог доприноса. Да ли је својим радом потомак дошао према претку у положај сувласника, или заједничара, или повериоца. Теориски рад по тим питањима задужио би праксу и помогао да се избегну непотребна застрањивања у примени овог прописа.

Миленко Јовановић

ЗАЈАМ СА КАМАТОМ ИЗМЕЂУ ПРИВАТНИХ ЛИЦА

Између приватних лица код нас се практикује зајам без накнаде. Поставља се питање је ли у нашем друштву дозвољено уговарање накнаде при зајму новца између приватних лица. Питање се може проширити на све ствари подобне да буду предмет зајма. Међутим, у свакодневном животу се најчешће зајми новац, те питање његовог позајмљивања са накнадом има посебан значај.

1. — Од ослобођења до данас донето је више правних аката који су регулисали кредитно пословање. Прве године после ослобођења протекле су у организовању и сређивању кредитног система и ограничавању и ликвидацији приватног кредитирања (приватних кредитних установа). Уопште узев, прописи о кредиту односили су се првенствено на кредитирање у привреди. Неке њихове одредбе су се са довољно основа могле применити на зајам са накнадом између приватних лица. Тако, на пример, Уредба о максимирању каматних стопа из 1948 (*Службени лист ФНРЈ*, бр. 71) забрањивала је изричито кредитирање новцем уз наплату камата свим лицима сем овлашћеним кредитним предузећима и задружним организацијама. Уредба о каматним стопама из 1952 (*Службени лист ФНРЈ*, бр. 25) овлашћује само Народну банку ФНРЈ и месне, градске, задружне штедионице на одобравање кредита уз наплату камата и примање улога на штедњу уз плаћање камата, али изричито не забрањује позајмљивање новца са накнадом између осталих лица. Отуда се може закључити да се Уредба односила на кредитирање у привреди и да је у оквиру социјалистичког сектора одређивала лица која могу да се баве пословима кредита. Заменивши Уредбу о каматним стопама из 1952 и друге прописе о кредитирању, Уредба о кредитима за обртна средства и другим краткорочним кредитима (*Службени*